Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

21. juuni 2012*

Kohtualluvus ja kohtuotsuste täitmine tsiviil- ja kaubandusasjades — Määrus (EÜ) nr 44/2001 — Ajaline kohaldamisala — Niisuguse kohtuotsuse täitmine, mis on tehtud enne täitmise riigi ühinemist Euroopa Liiduga

Kohtuasjas C-514/10,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Nejvyšší soudi (Tšehhi Vabariik) 13. oktoobri 2010. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 2. novembril 2010, menetluses

Wolf Naturprodukte GmbH

versus

SEWAR spol. s r.o.,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees K. Lenaerts, kohtunikud J. Malenovský, R. Silva de Lapuerta, G. Arestis ja D. Šváby (ettekandja),

kohtujurist: P. Cruz Villalón,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

— Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek ja J. Vláčil,

— Saksamaa valitsus, esindaja: T. Henze,

— Läti valitsus, esindajad: M. Borkoveca ja A. Nikolajeva,

— Euroopa Komisjon, esindajad: A.-M. Rouchaud-Joët ja M. Šimerdová,

olles 2. veebruari 2012. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: tšehhi.

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab seda, kuidas tõlgendada nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42) artikli 66 lõiget 2.

2 Taotlus esitati Grazis (Austria) asuva äriühingu Wolf Naturprodukte GmbH (edaspidi „Wolf Naturprodukte") ja Šanovis (Tšehhi Vabariik) asuva äriühingu SEWAR spol. s r.o. (edaspidi „SEWAR") vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab Austrias tehtud kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist Tšehhi Vabariigis.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3 Määruse nr 44/2001 põhjenduses on märgitud:

„27. septembril 1968 sõlmisid liikmesriigid asutamislepingu artikli 293 neljanda taande alusel Brüsseli konventsiooni kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades [EÜT 1972, L 299, lk 32], mida on muudetud konventsioonidega uute liikmesriikide ühinemisel kõnealuse konventsiooniga (edaspidi „Brüsseli konventsioon"). 16. septembril 1988 sõlmisid liikmesriigid ja EFTA riigid Lugano konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades [EÜT L 319, lk 9], mis on 1968. aasta Brüsseli konventsiooni paralleelkonventsioon. Nimetatud konventsioonid on läbi vaadatud ning [nõukogu] on läbivaadatud tekstide sisu heaks kiitnud. Tuleks tagada kõnealuse läbivaatamise tulemuste järjepidevus."

4 Määruse põhjendus 19 on sõnastatud järgmiselt:

„Tuleks tagada Brüsseli konventsiooni ja käesoleva määruse vaheline järjepidevus ning selleks tuleks ette näha üleminekusätted. Järjepidevust on vaja ka Euroopa Ühenduste Kohtu tõlgendustes Brüsseli konventsiooni kohta ning 1971. aasta protokolli tuleks kohaldada ka kohtuasjade suhtes, mille menetlus on käesoleva määruse jõustumise ajal pooleli."

5 Määruse nr 44/2001 artikli 4 lõikes 1 on ette nähtud:

„Kui kostja alaline elukoht ei ole liikmesriigis, tehakse iga liikmesriigi kohtute pädevus kooskõlas artiklitega 22 ja 23 kindlaks selle liikmesriigi seaduste kohaselt."

6 Määruse artiklis 26 on sätestatud:

„1 Kui kostja, kelle alaline elukoht on ühes liikmesriigis, kaevatakse teise liikmesriigi kohtusse ning ta ei ilmu kohtusse, deklareerib see kohus omal algatusel, et ta ei ole asjas pädev, välja arvatud juhul, kui pädevus tuleneb käesoleva määruse sätetest.

2. Kohus peatab menetluse niikauaks, kuni on tõestatud, et kostjal on olnud võimalus menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument saada kätte piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, või on tõestatud, et selleks on võetud kõik vajalikud meetmed.

[…]".

7 Määruse artiklis 66 on sätestatud:

„1. Käesoleva määruse sätteid kohaldatakse üksnes kohtumenetluste suhtes, mis on algatatud pärast määruse jõustumist, ning dokumentide suhtes, mis on ametlikult koostatud või ametlike dokumentidena registreeritud pärast määruse jõustumist.

2. Kui päritoluliikmesriigis oli menetlus algatatud enne käesoleva määruse jõustumist, tunnustatakse ja täidetakse pärast seda kuupäeva tehtud otsuseid siiski III peatüki kohaselt,

a) kui menetlus oli algatatud päritoluliikmesriigis pärast Brüsseli konventsiooni või Lugano konventsiooni jõustumist nii päritoluliikmesriigis kui ka liikmesriigis, kellele on esitatud taotlus;

b) kõigil muudel juhtudel, kui kohtualluvuse aluseks olid sätted, mis olid kooskõlas kas II peatüki või otsuse teinud liikmesriigi ja taotlusesaaja liikmesriigi vahel sõlmitud konventsiooniga, mis oli menetluse algatamise hetkel kehtiv."

8 Sama määruse artiklis 76 on ette nähtud:

„Käesolev määrus jõustub 1. märtsil 2002.

Käesolev määrus on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides kooskõlas Euroopa Ühenduse asutamislepinguga."

Tšehhi õigus

9 Vastavalt rahvusvahelise era- ja menetlusõiguse seaduse nr 97/1963 (edaspidi „ZMPS") § 37 lõikele 1 „allub varaliste vaidluste lahendamine Tšehhi kohtutele, kui niisugune kohtualluvus on ette nähtud Tšehhi Vabariigi õigusnormides".

10 ZMPS §-s 63 on sätestatud:

„Välisriigi kohtute otsustel, mis on tehtud §-s 1 […] nimetatud asjades, tekivad õiguslikud tagajärjed Tšehhi Vabariigis siis, kui välisriigi pädev asutus kinnitab, et need on jõustunud, ja Tšehhoslovakkia asutused on neid tunnustanud."

11 Kõnealuse seaduse §-s 64 on sätestatud:

„Välisriigi kohtu otsust ei tunnustata ega täideta, kui

[…]

c) menetlusosaline, kelle kahjuks tehtud kohtuotsuse tunnustamist taotletakse, ei saanud välisriigi kohtus toimunud menetluses tõhusalt osaleda, eelkõige juhul, kui kohtukutset või hagiavaldust ei toimetatud talle isiklikult kätte või kui hagiavaldust ei toimetatud kostjale isiklikult kätte;

[…]

e) vastastikune tunnustamine ja täitmine ei ole tagatud; see ei ole nõutav, kui välisriigi kohtu otsus ei ole tehtud Tšehhi Vabariigi kodaniku või juriidilise isiku kahjuks."

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

12 Tsiviilasju lahendav piirkondlik kohus Landesgericht für Zivilrechtssachen de Graz (Grazi piirkondlik kohus) (Austria) kohustas 15. aprilli 2003. aasta otsusega SEWAR-it tasuma Wolf Naturproduktele võlgnetava summa.

13 Wolf Naturprodukte esitas 21. mail 2007 Okresní soud ve Znojměle (Znojmo ringkonnakohus) (Tšehhi Vabariik) avalduse, milles palus määruse nr 44/2001 sätete alusel tunnistada see kohtuotsus Tšehhi Vabariigis täidetavaks ja teha määrus SEWAR-i vara arestimiseks.

14 Okresní soud ve Znojmě jättis 25. oktoobri 2007. aasta määrusega avalduse rahuldamata, põhjendusel et määrus nr 44/2001 on Tšehhi Vabariigi jaoks siduv alles alates selle riigi ühinemisest Euroopa Liiduga ehk alates 1. maist 2004. Tuginedes ZMPS-ile, leidis kõnealune kohus, et Landesgericht für Zivilrechtssachen Grazi tehtud otsuse tunnustamise ja täitmise tingimused ei ole täidetud. Kohus tõdes esiteks, et tegemist on tagaseljaotsusega ning et kohtumenetluse andmetest võib järeldada, et SEWAR-il puudus võimalus menetluses tõhusalt osaleda. Teiseks leidis kohus, et Tšehhi Vabariigi ja Austria Vabariigi puhul ei ole täidetud kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise vastastikkuse tingimus.

15 Wolf Naturprodukte esitas selle määruse peale määruskaebuse Krajský soud v Brněle (Brno piirkondlik kohus) (Tšehhi Vabariik), kes jättis 30. juuni 2008. aasta otsusega määruskaebuse rahuldamata ja esimeses kohtuastmes tehtud määruse muutmata.

16 Wolf Naturprodukte kaebas selle otsuse edasi Nejvyšší soudile (kõrgeim kohus) (Tšehhi Vabariik), paludes määruskaebuse kohta tehtud otsuse tühistada ning tuvastada, et määrus nr 44/2001 on kõikidele liikmesriikidele siduv alates selle määruse jõustumise kuupäevast, milleks on 1. märts 2002.

17 Kuna Nejvyšší soud leidis, et selle määruse artikli 66 sõnastus ei võimalda määruse ajalist kohaldamisala selgelt kindlaks määrata, otsustas ta menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas [määruse nr 44/2001] artikli 66 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et määruse kohaldamiseks peab see kohtuotsuse tegemise ajal kehtima nii riigis, mille kohus otsuse on teinud, kui ka riigis, kus menetlusosaline palub kõnealuse kohtuotsuse tunnustada ja täita?”

Eelotsuse küsimuse analüüs

18 Oma küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas määruse nr 44/2001 artikli 66 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et selle määruse kohaldamiseks kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise suhtes on vaja, et kõnealuse otsuse tegemise ajal kehtiks see määrus nii otsuse teinud liikmesriigis kui ka liikmesriigis, kus selle tunnustamist taotletakse.

19 Sissejuhatuseks tuleb märkida, et määrus nr 44/2001, mis kõigi liikmesriikide vahel peale Taani Kuningriigi asendas Brüsseli konventsiooni, jõustus selle artikli 76 kohaselt 1. märtsil 2002. Sellegipoolest, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 25 mainis, jõustus see määrus nende riikide territooriumil, kes sarnaselt Tšehhi Vabariigiga ühinesid Euroopa Liiduga 1. mail 2004, alles viimati nimetatud kuupäeval.

20 Tähelepanu tuleb juhtida sellele, et eelkõige määruse nr 44/2001 põhjendusest 19 nähtub, et tuleb tagada Brüsseli konventsiooni ja kõnealuse määruse vaheline järjepidevus. Selleks nägi liidu seadusandja ette määruse artiklis 66 sisalduvad üleminekusätted.

21 Määruse artikli 66 lõikes 1 on ette nähtud, et selle sätteid kohaldatakse üksnes kohtumenetluste suhtes, mis on algatatud pärast määruse jõustumist. See põhimõte kehtib ühtemoodi nii kohtualluvuse küsimuse kui ka kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist reguleerivate sätete suhtes.

22 Määruse nr 44/2001 artikli 66 lõikes 2 on siiski ette nähtud, et erandina sellest põhimõttest on kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist reguleerivad määruse sätted kohaldatavad pärast määruse jõustumise kuupäeva tehtud kohtuotsustele, kui menetlus oli algatatud enne seda kuupäeva, sisuliselt

tingimusel, et kohtualluvuse ühiseeskirjad kehtisid mõlemas asjaomases liikmesriigis või et kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtu pädevuse aluseks olid sätted, mis sarnanevad määruse nr 44/2001 II peatükis sätestatuga.

23 Ei määruse nr 44/2001 artikli 66 lõikes 1 ega lõikes 2 ole siiski täpsustatud, kas selle määruse „jõustumise" mõiste, mida tuleb sama artikli raames tõlgendada ühetaoliselt, viitab kõnealuse määruse jõustumisele riigis, kus kohtuotsus on tehtud, või riigis, kus taotletakse selle otsuse tunnustamist ja täitmist.

24 Selle kohta tuleb märkida, et määruse nr 44/2001 sätted annavad tunnistust tihedast seosest määruse II peatükki kuuluvate kohtualluvuse eeskirjade ja määruse III peatükki kuuluvate kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist reguleerivate sätete vahel.

25 Kohtualluvuse eeskirjad ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist käsitlevad sätted, mis sisalduvad määruses nr 44/2001, ei kujuta endast nimelt eraldiseisvaid ja autonoomseid tervikuid, vaid on omavahel tihedalt seotud. Euroopa Kohus on ka leidnud, et nimetatud määruse artikli 33 lõikes 1 sätestatud tunnustamise ja täitmise lihtsustatud mehhanism, mille kohaselt liikmesriigis tehtud kohtuotsust tunnustatakse teistes liikmesriikides ühegi erimenetluse järgimist nõudmata, ning mis viib sama määruse artikli 35 lõike 3 alusel üldjuhul otsuse teinud liikmesriigi kohtute pädevuse kontrolli puudumiseni, on õigustatud liikmesriikide vastastikuse usaldusega, eriti usaldusega, mida selle riigi kohus, kus tunnustamist taotletakse, osutab otsuse teinud riigi kohtule, võttes eriti arvesse nimetatud määruse II peatükis sätestatud otsese kohtualluvuse eeskirju (7. veebruari 2006. aasta arvamus 1/03, EKL 2006, lk I-1145, punkt 163).

26 Nagu Euroopa Kohus on rõhutanud Brüsseli konventsiooni kohta, millele Euroopa Kohtu antud tõlgendus kehtib üldjuhul ka määruse nr 44/2001 suhtes (vt selle kohta 18. oktoobri 2011. aasta otsus kohtuasjas C-406/09: Realchemie Nederland, EKL 2011, lk I-9773, punkt 38), näitab selle konventsiooni III jaotis tagatiste tõttu, mis on kostjale antud menetluses, milles kohtuotsus tehakse, tunnustamise suhtes üles suurt liberaalsust (21. mai 1980. aasta otsus kohtuasjas 125/79: Denilauler, EKL 1980, lk 1553, punkt 13). Nimetatud konventsiooni kohta Jenard'i koostatud aruandes (EÜT 1979, C 59, lk 1, 46) on märgitud, et „II jaotises kehtestatud väga ranged kohtualluvuse eeskirjad ja tagatised, mille artikkel 20 annab kostjale, kelle suhtes on tehtud tagaseljaotsus, võimaldasid kohtul, kellelt tunnustamist või täitmist taotletakse, mitte nõuda otsuse teinud kohtu pädevuse kontrollimist" (eespool viidatud arvamus 1/03, punkt 163).

27 Eespool esitatust ilmneb, et nende tunnustamise ja täitmise lihtsustatud eeskirjade kohaldamine, mis on ette nähtud määruses nr 44/2001 ja mis kaitsevad eelkõige hagejat, võimaldades tal saavutada kohtuotsuse teinud liikmesriigis tema kasuks tehtud kohtuotsuse kiire, kindla ja tõhusa täitmise, on õigustatud üksnes ulatuses, milles tunnustamisele või täitmisele kuuluv kohtuotsus on tehtud kooskõlas samast määrusest tulenevate kohtualluvuse eeskirjadega, mis kaitsevad kostja huve, eelkõige seeläbi, et mõne teise liikmesriigi kohtusse kui see, kus on tema elu- või asukoht, saab tema vastu üldjuhul pöörduda üksnes määruse artiklites 5–7 sätestatud eeskirjade alusel, mis käsitlevad kohtualluvust erandjuhtudel.

28 Seevastu niisuguses olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, milles kostja asukoht on riigis, mis ei olnud hagi esitamise ajal ega ka kohtuotsuse kuulutamise kuupäeval veel liidu liige, ning milles kostjat käsitatakse seega määruse nr 44/2001 kohaldamise seisukohast kolmandas riigis asuvana, ei ole enam tagatud määruses ette nähtud poolte huvide vaheline tasakaal, mida on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 27. Nimelt, kui kostja elu- või asukoht ei ole liikmesriigis, määratakse kohtualluvus vastavalt määruse nr 44/2001 artikli 4 lõikele 1 kindlaks kohtuotsuse teinud riigi seaduste alusel.

29 Pealegi sisaldab määrus nr 44/2001 teatud mehhanisme, mis tagavad kohtuotsuse teinud riigi algses menetluses kostja õiguste kaitse, kuid need on kohaldatavad üksnes juhul, kui kostja elu- või asukoht on liidu liikmesriigis.

30 Nii on määruse nr 44/2001 artikli 26 lõikes 1 ette nähtud, et „[k]ui kostja, kelle alaline elukoht on ühes liikmesriigis, kaevatakse teise liikmesriigi kohtusse ning ta ei ilmu kohtusse, deklareerib see kohus omal algatusel, et ta ei ole asjas pädev, välja arvatud juhul, kui pädevus tuleneb käesoleva määruse sätetest".

31 Samamoodi nähtub määruse nr 44/2001 artikli 26 lõikest 2, et asja menetlev kohus peab menetluse peatama seniks, kuni on tõendatud, et kostjal on olnud võimalus menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument saada kätte piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, või on tõendatud, et selleks on võetud kõik vajalikud meetmed (vt 14. detsembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-283/05: ASML, EKL 2006, lk I-2041, punkt 30).

32 Selle kohta tuleb märkida, et eelotsusetaotlusest nähtub, et põhikohtuasjas tehtud kohtuotsuse näol, mille tunnustamist ja täitmist taotletakse, on tegemist tagaseljaotsusega ning et võib oletada, et põhikohtuasja kostja, kes ei saanud kasutada määruse nr 44/2001 artiklis 26 ette nähtud kaitsemehhanisme, kuna Tšehhi Vabariik ei olnud kohtuotsuse teinud liikmesriigis otsuse kuulutamise ajaks liiduga veel ühinenud, jäeti ilma võimalusest kohtumenetluses tõhusalt osaleda, kuna otsus tehti hagiavalduse kättetoimetamisega samal päeval.

33 Seega nähtub nii määruse nr 44/2001 artikli 66 tekkeloost kui ka ülesehitusest ja eesmärgist, et selles sättes ette nähtud mõistest „jõustumine" tuleb aru saada nii, et selleks on kuupäev, millest alates kehtib see määrus mõlemas asjaomases liikmesriigis.

34 Seetõttu tuleb esitatud küsimusele vastata, et määruse nr 44/2001 artikli 66 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et selle määruse kohaldamiseks kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise suhtes on vaja, et kõnealuse otsuse tegemise ajal kehtiks see määrus nii otsuse teinud liikmesriigis kui ka liikmesriigis, kus selle tunnustamist taotletakse.

Kohtukulud

35 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades artikli 66 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et selle määruse kohaldamiseks kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise suhtes on vaja, et kõnealuse otsuse tegemise ajal kehtiks see määrus nii otsuse teinud liikmesriigis kui ka liikmesriigis, kus selle tunnustamist taotletakse.

Allkirjad